

Nr 101.

Ankom till riksdagens kansli den 10 april 1946 kl. 4 em.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående upphörande av den »erkänsla», som vid försäljning av vissa fastigheter betalas till Lunds domkyrka.

(3:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *L. Bondeson m. fl.* (I: 11) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Liedberg m. fl.* (II: 16), har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville ta upp förhandlingar med Lunds domkyrkas styrelse om upphörandet av den erkänsla som vid försäljning av vissa fastigheter betalas till Lunds domkyrka, samt därefter förelägga riksdagen det förslag, vartill förhandlingarna kunna föranleda.

Motionärerna erinra, att den i motionen berörda frågan jämte vissa andra spörsmål tidigare varit föremål för utredning genom särskild tillkallad *sakkunnig*, numera kammarrådet Skoglund, vilken med skrivelse den 31 mars 1936 överlämnat en promemoria angående upphörande av avgifter till Lunds domkyrka, utgående av vissa fastigheter i Skåne.

I propositionen nr 234 till 1937 års riksdag lade Kungl. Maj:t fram vissa av den sakkunniges utredning föranledda förslag. Frågan om upphörandet av den i förevarande motioner avsedda »erkänslan» till Lunds domkyrka upptogs emellertid icke till avgörande i detta sammanhang. Beträffande densamma anförde *chefen för finansdepartementet*, statsrådet Wigforss, följande.

Med avseende å denna avgift förhåller sig i korthet på följande sätt. Domkyrkan grundar sin befogenhet att uttaga avgiften, som beräknas till en procent av köpeskillingen, å två kungl. brev av den 27 augusti 1817 och den 26 oktober 1827. Avgiften anses utgöra en ekvivalent för den lösningsrätt, som på grund av stadgande i 4 kap. 5 § jordabalken tillkommer domkyrkan till utom börd försålda hemman, varav domkyrkan äger uppbära frälseränta. Avlösning enligt lagen den 8 november 1912 av domkyrkan tillhörig frälseränta inverkar, enligt uttryckligt stadgande i nämnda lags 20 §, icke på den rätt som domkyrkan kan äga till dylik avgift.

Beträffande innebörden av domkyrkans ifrågavarande rätt hava emellertid olika meningar gjort sig gällande. Den sakkunnige har sålunda, med hänvisning till ett av Kungl. Maj:t år 1842 i särskilt mål gjort uttalande, ansett domkyrkans befogenhet att uttaga avgiften vara beroende av överenskommelse med vederbörande köpare i varje särskilt fall om avstående

av lösningsrätten, under det domkyrkorådet, under åberopande av bland annat några under senare tid meddelade domstolsavgöranden, ansett domkyrkan hava en ovillkorlig rätt till avgiften. Kammarkollegiet har i sitt yttrande närmast anslutit sig till den sakkunniges mening men med hänsyn till berörda domstolsavgöranden funnit frågan vara i viss mån oklar. Med den ståndpunkt den sakkunnige intagit har annan åtgärd till avgiftens upphörande av honom icke ansetts erforderlig än upphävande av stadgandet i förutnämnda 20 § i 1912 års lag, såvitt domkyrkan angår. I ett par av de avgivna yttrandena — av domkapitlet och en skiljaktig ledamot i kammarkollegiet — har framhållits, att frågan om upphörande av dessa avgifter borde upptagas till behandling först sedan domkyrkans rätt härutinnan blivit prövad av domstol i högsta instans.

På grund av vad i ärendet förekommit rörande domkyrkans rätt i ifrågasvarande hänseende torde frågan huruvida och på vad sätt avgifterna skola bringas att upphöra icke lämpligen böra företagas till avgörande, innan ytterligare utredning kunnat förebringas rörande innebörden av denna rätt. Jag anser fördenskull, att förslaget i denna del icke kan upptagas i detta sammanhang.

Motionärerna ha bland annat anfört följande.

Under den tid, som därefter förflutit, har domkyrkorådet gjort domkyrkans förmenta rätt till erkänsla gällande på rättslig väg och också fått gehör hos häradsrätterna. Icke i något fall har emellertid frågan dragits under högsta domstolens prövning, och det prejudikat, som man enligt 1937 års proposition borde avvakta, synes alltså icke komma till stånd. Det synes f. ö. vara motbudande, att det allmänna på detta sätt skall söka driva enskilda till kostbara rättegångar endast för att få klarhet om vad gällande rätt innebär. Det förefaller då att vara lämpligare att frågan bringas ur världen genom en uppgörelse i samförstånd.

Under de gångna åren lär det vid mer än ett tillfälle ha inträffat, att en köpare av fastighet av ifrågasvarande slag saknat kännedom om förefintligheten av domkyrkans krav å erkänsla. Detta krav har därför för honom efter avslutandet av fastighetsköpet medfört en mindre angenäm överraskning, helst som tillvaron av kravet på erkänsla icke alls framgår av gravationsbevis. För framtiden, sedan frälseräntorna av fastigheterna upphört, blir det naturligtvis ännu lättare att förbise tillvaron av erkänsla.

Domkyrkorådet föreslog i sitt yttrande över Skoglunds utredning, att erkänslan skulle antecknas i fastighetsböckerna, så att den kom till synes i gravationsbevis. Ehuru nu snart ett årtionde gått, har icke någon åtgärd vidtagits i detta syfte.

Tillvaron av denna erkänsla blir, allt efter som tiden löper och de ifrågasvarande fastigheterna styckas i flera lotter, en allt större fara för rätts-säkerhet och trygghet i fastighetsomsättningen.

Då det sålunda visat sig, att varken det domstolsavgörande, vilket man år 1937 ville avvakta, eller den inskrivning i fastighetsbok, varmed domkyrkorådet år 1936 ville avhjälpa olägenheterna av den nuvarande ordningen, kommit till stånd under de sedan 1937 gångna åren, synes tiden nu vara inne att ånyo ta upp frågan.

Som lämpligaste sättet för dess lösande vilja vi föreslå, att underhandlingar inledas mellan representanter för kronan och domkyrkan om avlösning av erkänslan med ett engångsbelopp av statsmedel.

Beträffande de skäl, vilka i övrigt anförts till stöd för förslaget, får utskottet hänvisa till motionen I: 11.

Över motionen har, efter därom i vederbörlig ordning framställd begäran, *kammarkollegiet* den 16 mars 1946 avgivit yttrande, vilket fogas såsom bilaga härtill. (*Bilaga.*)

I likhet med *kammarkollegiet* finner utskottet det vara ett allmänt intresse, att ifrågavarande avgifter bringas att upphöra. *Kollegiet* har även framlagt enligt utskottets mening bärande skäl för att staten, i den mån så erfordras, ikläder sig en ekonomisk uppoffring för detta ändamål. *Utskottet.*

Anledningen till att frågan om avgifternas upphörande ej blev föremål för behandling vid 1937 års riksdag var, att domkyrkans rätt till avgifterna då var oklar. Av kollegiets yttrande framgår, att denna oklarhet alltjämt består. Utskottet delar emellertid motionärernas uppfattning, att spørsmålet nu bör bli föremål för förnyad uppmärksamhet från statsmakternas sida. Utskottet tillstyrker därför, att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t tager frågan om avgifternas upphörande under övervägande. Därvid må på Kungl. Maj:ts bedömande bero, huruvida klarhet i rättsfrågan på ett eller annat sätt bör åvägbringas, eller om avlösningsfrågan bör upptagas till behandling, ehuru rättsfrågan ej blivit löst. Anses en avlösning erfordrig, förutsätter utskottet, att förslag i ämnet förelägges riksdagen.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må i anledning av motionerna I:11 och II:16 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t tager frågan om upphörande av den »erkänsla», som vid försäljning av vissa fastigheter betalas till Lunds domkyrka, under förnyat övervägande.

Stockholm den 9 april 1946.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Lindström, Gränebo, Larsson, Heiding, Mannerskantz, Gustaf Karlsson, Gillström, Petersson, Rosenberg, Hesselbom* och *Ragnar Bergh*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Ward, Bergström, Mårtensson, Pettersson* i Dahl, *Holmström*, fru *Alvén*, herrar *Hoppe, Boman* i Kieryd och *Birke*.

Till riksdagens statsutskott.

Genom Kungl. Maj:ts remiss den 22 februari 1946 har *kammarkollegiet* anbefallts att till Eder avgiva utlåtande över två inom riksdagen väckta, lika lydande motioner (F. K. nr 11 och A. K. nr 16), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville upptaga förhandlingar med Lunds domkyrkas styrelse om upphörandet av den erkänsla, som vid försäljning av vissa fastigheter betalas till domkyrkan, samt därefter förelägga riksdagen det förslag, vartill förhandlingarna kunna föranleda.

I anledning härav får kollegiet anföra följande.

Beträffande innebörden av ifrågavarande rätt till erkänsla har kollegiet i huvudsak icke något att tillägga till den i motionen återgivna, i handlingarna till Kungl. Maj:ts proposition den 26 februari 1937, nr 234, förekommande utredningen. Enligt uttalande i propositionen borde ytterligare utredning avvaktas, innan frågan om erkänslans upphörande upptoges till prövning. Härmed synes hava avsetts, att frågan om domkyrkans rätt i ifrågavarande avseende borde underkastas prövning av domstol i högsta instans. Sådan prövning, varom det icke tillkommer kammarkollegiet att föranstalta, har emellertid icke kommit till stånd. Anledningen härtill torde vara den, att vederbörande fastighetsköpare icke velat ikläda sig risken för att få betala de med en sådan rättegång förenade kostnaderna utan hellre erlagt den många gånger rätt obetydliga avgiften. Man kan icke heller förutsätta att fastighetsägaren, sedan han väl nödgats betala erkänslan, skall ha något större intresse av att ikläda sig ekonomiska uppoffringar för avgifternas upphörande för framtiden. Såsom i motionen upplysts har domkyrkans rätt till erkänsla efter propositionens avgivande gjorts gällande i rättslig väg och jämväl blivit erkänd av häradsrätterna, men att frågan icke förts vidare. Man torde kunna antaga, att ringa utsikt finnes för att få domkyrkans rätt härutinnan prövad i högsta instans, försåvitt icke statsverket vill ikläda sig kostnaderna för en rättegång.

Det synes vara av allmänt intresse, att dessa för den ekonomiska samfärdseln hinderliga avgifter bringas att upphöra. Kollegiet är visserligen fortfarande av den meningen, att ägare av skattesålt domkyrko hemman icke lagligen kan mot sitt bestridande åläggas att utbetala erkänslan, men med utgångspunkt från det nuvarande rättsläget, enligt vilket domkyrkans rätt härutinnan godtagits av domstolarna i orten, synes domkyrkan böra beredas någon ersättning för rättighetens upphörande. Såsom i motionen erinrats har från statens sida bidrag tidigare lämnats för upphörande av likartade från äldre rättssystem kvarstående pålagor. Redan på grund härav torde skäl föreligga för att staten ikläder sig en ekonomisk uppoffring för avgifternas upphörande.

Ytterligare skäl för en dylik åtgärd torde ligga i följande omständigheter. Såsom av utredningen i ärendet framgår utgör erkänslan vederlag för en i frälseräntan ingående befogenhet, nämligen lösningsrätten. Därest förbehåll om kvarstående av domkyrkans rätt till erkänslan icke gjorts i 20 § lagen om avlösning av vissa frälseräntor, utan rätten härtill upphört vid

frälseräntans avlösning, hade, i den mån rättigheten varit av ekonomiskt värde för domkyrkan, hänsyn bort tagas till detta värde vid bestämmande av ersättningen till domkyrkan för frälseräntans avlösning. Enligt 2 § nämnda lag skall viss del av denna ersättning gäldas av statsmedel och resten förskjutas av statsmedel att återgäldas av fastighetsägaren. Statsbidraget, som i regel skall utgå med en fjärdedel av ersättningsbeloppet, må dock utgå med högre belopp, om så erfordras, för att det fastighetsägaren åliggande annuitetsbeloppet icke skall överstiga vad han varit skyldig för varje år utgiva såsom frälseränta. Härav följer, att ersättning för sådana i frälseräntor ingående icke årliga förmåner som erkänslan skulle kunna komma att helt eller delvis åvila statsverket. Med hänsyn härtill torde det i viss grad överensstämja med grunderna för avlösningen av frälseräntor, att ersättningen för erkänslans upphörande må utgå av statsmedel.

Vid ersättningsbeloppets bestämmande torde hänsyn böra tagas till att domkyrkans rätt fortfarande måste anses tvivelaktig.

På grund av vad sålunda anförts anser kollegiet i likhet med motionärerna att förnyade åtgärder böra vidtagas för erkänslans upphörande i enlighet med vad i motionerna föreslagits.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava jämte undertecknade deltagit kammarrådet Pehrzander samt t. f. kammarråden Gavelius och Nilsson. Stockholm den 16 mars 1946.

ERIC SVERNE.

H. SKOGLUND.